

Una llei imprescindible

La Llei de cultura popular i tradicional, datada el 19 de març del 2002, és -com s'ha dit a l'informe precedent- una fita important per a la preservació del patrimoni intangible de les Illes Balears. Contràriament a això, però, és un document legislatiu poc conegut, del qual encara no se n'ha tret el profit que s'esperava.

Aquest és la seva exposició de motius i l'articulat:

Llei 1/2002 de 19 de març, de cultura popular i tradicional.

EL PRESIDENT DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS

Sia notori a tots els ciutadans que el Parlament de les Illes Balears ha aprovat i jo, en nom del Rei i d'acord amb el que s'estableix a l'article 27.2 de l'Estatut d'Autonomia, promulg la següent llei

EXPOSICIÓ DE MOTIUS

La cultura popular i tradicional, a través de les múltiples i molt diverses manifestacions que té, és considerada arreu del món com un dels elements que configuren i que defineixen la personalitat col·lectiva dels pobles. Així, una part substancial de la identitat dels pobles de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera s'expressa en manifestacions com la literatura oral, els balls, la música, els jocs, les festes, els costums, la gastronomia, els oficis artesans, les tècniques de treball, els béns mobles, l'arquitectura tradicional, etc.

Una de les característiques de la cultura popular i tradicional és la capacitat d'adaptar-se a situacions socials completament diferents d'aquelles que en foren l'origen, és a dir, les formes de vida de les societats rurals d'antany. Aquest fet s'explica perquè els elements de la cultura popular i tradicional es fonamenten en l'imaginari col·lectiu dels pobles. Per això, encara avui, els pobles i les ciutats de les Illes Balears mantenen vives moltes manifestacions pròpies i, fins i tot, en desenvolupen aspectes nous. La simbiosi entre les creences, els valors, les aspiracions i les necessitats d'expressió i de comunicació de les persones ha fet possible que la cultura popular i tradicional hagi tengut continuïtat al llarg de períodes històrics molt diferents i amb canvis de tot ordre.

La pèrdua de vigència d'algunes de les manifestacions esmentades és un fet normal en l'evolució de les societats. Les circumstàncies varien i la funcionalitat d'algunes manifestacions desapareix o canvia. La tradició és un procés de variació contínua i, al costat de pervivències nombroses, sobrevenen aportacions noves que enriqueixen el panorama de la cultura popular i tradicional. Tant els aspectes avui desapareguts com aquelles manifestacions actualment vigents —antigues o noves— mereixen ser objecte d'atenció, ja sigui per no perdre'n la memòria històrica, ja sigui per fomentar-les quant a la consolidació i al desenvolupament.

D'altra banda, no podem ignorar que al llarg del període històric de la dictadura franquista la cultura popular i tra-

dicional fou objecte d'una temptativa de desnaturalització, en la mesura que aquell règim, que negava la pluralitat interna de l'Estat, va pretendre buidar-la del seu contingut identitari profund. Així mateix, és evident que als anys seixanta i setanta, quan les Illes Balears, a partir de l'impacte del turisme de masses i de la generalització de la televisió, varen experimentar un procés de substitució de les formes de vida rurals per les urbanes, la cultura popular i tradicional va patir, amb no gaire excepcions, un cert temps d'arraconament i de menyspreu perquè es va identificar amb una situació socioeconòmica anterior que els ciutadans pretenien superar. Aquesta tendència va començar a ser rectificada a partir de la segona meitat de la dècada dels setanta. Amb la recuperació de les llibertats democràtiques i en el marc de les manifestacions polítiques favorables a l'autogovern i a la normalització social de la cultura pròpia, es produí un important moviment social que va fer possible que la cultura popular i tradicional recuperàs gradualment el prestigi, la condició de símbol identitari, i que, a la vegada, tornàs a ser percebuda per molts de ciutadans com una manifestació plenament vàlida en aquell moment històric i, a més, amb capacitat de promoure'n una vivència activa. La creació d'un bon nombre d'associacions, majoritàriament formades per gent jove, o el revifament d'altres que ja tenien una llarga història, va permetre que en pocs anys canviàs la valoració social i cultural d'unes manifestacions que, una vegada més, demostraven llurs possibilitats de supervivència i d'adaptació a situacions històriques noves.

A la cruïlla del canvi de mil·lenni, la cultura popular i tradicional ha d'afrontar unes situacions que no en faciliten la continuïtat ni el desenvolupament: d'una banda, la generalització de l'anomenada cultura de masses, que compta amb l'impuls de poderoses indústries, amb uns objectius obertament mercantils, i amb el suport d'uns mitjans de difusió que tenen una extraordinària potència tecnològica; de l'altra, la tendència que se'n deriva és la globalització del consum cultural i de les formes de vida i de lleure.

En una conjuntura historicocultural d'aquestes característiques, la cultura popular i tradicional podrà garantir la seva continuïtat i vigència social en la mesura que mantengui i que incrementi l'arrelament en el si del territori on es desenvolupa i el suport actiu dels ciutadans que l'habiten. De la mateixa manera, caldrà contraposar a la globalització uniformitzadora aquella altra que es fonamenta en el reconeixement de la diversitat cultural com un valor a defensar i que concep la universalització com la suma i l'intercanvi entre les diferents cultures. Les Illes Balears aspiren a mantenir la plena vitalitat de la cultura popular i tradicional, per la dimensió de creadora d'identitat col·lectiva i de generadora de cohesió social que té, i també pel seu caràcter creatiu. Per això, cal afavorir les diverses manifestacions en què aquesta cultura s'expressa.

Igualment, cal potenciar les associacions i fundacions que la promouen activament i en garanteixen l'arrelament dins la societat, o aquelles altres que la investiguen i l'analitzen.

D'acord amb aquests propòsits, les institucions de govern representatives de la societat de les Illes Balears han de reconèixer la voluntat de servei i la contribució positiva de les associacions i de les fundacions, la finalitat de les quals és concordant amb els propòsits expressats, i han de donar suport al desenvolupament de les seves activitats.

Aquesta Llei, d'acord amb l'exercici de la competència exclusiva que l'Estatut d'autonomia vigent (article 13.1) atorga a les Illes Balears en matèria de protecció i de

foment de la cultura autòctona, pretén garantir la protecció i el foment de la cultura popular i tradicional de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera. Així mateix, i en coherència amb la Llei 6/1994, han de ser els consells insulars les institucions idònies per impulsar i per dur a terme la protecció i el foment de la cultura popular i tradicional en l'àmbit territorial de les seves respectives illes.

Les consideracions exposades es reflecteixen en l'articulat d'aquesta Llei. Així, el capítol I se centra en la protecció i en la difusió de la cultura popular i tradicional; marca els principis i els camps d'actuació de les administracions públiques, pel que fa a les manifestacions de la memòria i de la vida col·lectiva de les Illes Balears, tant passades com presents. El capítol II estableix mesures de protecció i de promoció de la cultura popular i tradicional i la presència d'aquesta en el sistema educatiu, i fa referència al patrimoni etnològic de les Illes Balears i a les celebracions de la cultura tradicional de cadascuna de les Illes, d'especial arrelament i rellevància, les quals es preveu que puguin ser declarades festes d'interès cultural.

El capítol III crea i regula el Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional com a òrgan consultiu de les administracions públiques de les Illes Balears en les matèries regulades per aquesta Llei, sense perjudici que els consells insulars puguin constituir òrgans similars per a la consecució dels objectius legals de defensa i de promoció de la cultura popular i tradicional en el marc de les seves competències.

El capítol IV crea i regula la figura declarada "d'interès cultural". Es preveu que les associacions que exerceixen principalment les seves funcions a les Illes Balears i que tenen com a finalitats primordials la realització d'activitats de foment de la cultura popular i tradicional puguin ser declarades d'interès cultural i que aquest reconeixement els comporti determinats avantatges. També podran ser declarades d'interès cultural les fundacions privades de caràcter cultural.

CAPÍTOL I DISPOSICIONS GENERALS

Article 1

Objecte

Constitueixen l'objecte d'aquesta Llei:

- L'ordenació del marc jurídic general en què s'han de desenvolupar a les Illes Balears les polítiques públiques en matèria de cultura popular i tradicional.
- La protecció, el foment, la difusió i la investigació de la cultura popular i tradicional.

Article 2

Concepte de cultura popular i tradicional

- Als efectes d'aquesta Llei, s'entén per cultura popular i tradicional el conjunt de les manifestacions de la memòria i de la vida col·lectiva dels pobles de les Illes Balears, tant les que encara es mantenen vigents com les que han desaparegut a causa dels canvis històrics i socials.
- La cultura popular i tradicional inclou tot el que fa referència al conjunt de les manifestacions culturals, tant materials com immaterials, com són la música i els instruments, els balls, la indumentària, les festes,

els costums, les tècniques i els oficis, la gastronomia i els jocs, els esports, les danses rituals o religioses, les representacions, les creacions literàries, com també totes aquelles altres activitats que tenen caràcter tradicional i que han estat o que són populars.

Article 3

Principis de l'actuació de les administracions públiques

- Constitueix un deure de les administracions públiques de les Illes Balears fomentar la cultura popular i tradicional, en els marcs competencials respectius, per tal que aquesta es desenvolupi plenament en els àmbits socials i culturals de les Illes, i assegurar-ne així la pervivència en el futur.
- A l'efecte previst en l'apartat anterior, les administracions públiques han de perseguir els objectius següents:
  - La valoració social i cultural de la cultura popular i tradicional.
  - La recuperació, la protecció i l'inventari dels béns, de les manifestacions i de les creacions de la cultura popular i tradicional de les illes de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera.
  - La difusió de la cultura popular tradicional en tots els àmbits, com també la promoció, especialment mitjançant instruments econòmics i pressupostaris, de les activitats culturals regulades en aquesta Llei.
  - El suport a les iniciatives de dinamització sociocultural i associatives relacionades amb la matèria objecte d'aquesta Llei.

CAPÍTOL II MESURES DE PROTECCIÓ I PROMOCIÓ

Article 4

Patrimoni etnològic

- Formen part del patrimoni etnològic, d'acord amb el que preveu el títol IV de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del patrimoni històric de les Illes Balears, els llocs i els béns mobles i immobles, com també els coneixements i les activitats que són o que han estat expressió rellevant de la cultura tradicional del poble de les Illes Balears en els aspectes materials, econòmics, socials o espirituals.

2. Correspon als consells insulars elaborar i gestionar l'inventari del patrimoni etnològic de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera, respectivament, en el qual s'han de recollir els béns integrants d'aquest patrimoni, sense perjudici de la coordinació necessària amb l'Administració de la comunitat autònoma.

3. Tots els béns etnològics, tant aquells que es conserven vius en l'actualitat com aquells que han desaparegut, han de ser objecte de protecció, foment, estudi i documentació, i s'han de plantejar mesures concretes per recuperar aquells que estiguin en perill de desaparició. El Govern de les Illes Balears i els consells insulars, en el marc de les seves competències, han d'establir els programes d'investigació adients per aconseguir-ho.

4. Els ajuntaments han de contribuir, en el marc de llurs competències, a la protecció i al foment dels béns etnològics del seu terme municipal.

Article 5

Festes d'interès cultural

1. Les celebracions de les festes tradicionals pròpies de la cultura popular de les Illes Balears d'especial arrelament i rellevància podran ser declarades festes d'interès cultural. La declaració es durà a terme per acord plenari del consell insular competent, d'acord amb els municipis afectats i amb l'informe previ del Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional de les Illes Balears. Cada consell insular, en l'àmbit de les seves competències, podrà aprovar el reglament on s'especifiqui el procediment per a la declaració de les festes d'interès cultural.

2. Els poders públics de les Illes Balears han de vetllar per protegir i per promoure adequadament les festes declarades d'interès cultural, com també per conservar-ne els elements essencials, sense perjudici de l'evolució natural i de l'adaptació històrica de cada festa.

3. L'acord de declaració de festa d'interès cultural ha de definir les característiques que la componen i els elements que li són propis.

Article 6

Actuacions en matèria d'ensenyament

L'administració educativa ha de preveure en els currículums dels diferents nivells, etapes, cicles, graus i modalitats del sistema educatiu, el coneixement de la cultura popular i tradicional, pròpia de cada localitat i general de cada una de les Illes Balears. Així mateix ha de promoure, entre els alumnes, la participació activa en la comprensió, la conservació i la difusió de la cultura popular i tradicional.

Article 7

Mesures de foment

En l'àmbit de la cultura popular i tradicional, l'Administració de la comunitat autònoma de les Illes Balears, d'acord amb els consells insulars respectius, ha de vetllar, particularment, per fer efectius els objectius següents:

a) Ha de promoure la projecció exterior de la cultura popular i tradicional pròpia de cadascuna de les Illes Balears.

b) Ha de fomentar els intercanvis i ha d'afavorir el coneixement recíproc de les manifestacions de la cultura popular i tradicional de les diferents illes.

c) Complementar les iniciatives especialment rellevants que, per a la consecució de l'objecte d'aquesta Llei, impulsin altres entitats, públiques o privades, territorials o no.

CAPÍTOL III ÒRGANS CONSULTIUS

Article 8

El Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional

1. Es crea el Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional com a òrgan consultiu de les administracions públiques de les Illes Balears en les matèries regulades en aquesta Llei.

2. El Consell Assessor està integrat per un president, per un vicepresident i per deu vocals, nomenats tots ells en Consell de Govern d'entre persones de competència reconeguda en l'àmbit de la cultura popular i tradicional.

3. El president i dos dels vocals s'anomenaran a proposta del conseller competent en matèria de cultura. El vicepresident serà proposat, anualment, pels consells insulars de forma rotatòria. La resta de membres seran proposats, per terceres parts, pels consells insulars.

4. L'organització i el funcionament del Consell Assessor s'han d'establir reglamentàriament.

Article 9

Funcions consultives

Són funcions del Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional:

a) Assessorar l'Administració de la comunitat autònoma i, amb la petició prèvia, els consells insulars i els ajuntaments en l'exercici de les funcions que tenen encomanades en matèria de cultura popular i tradicional.

b) Emetre informe en els procediments de declaració de festes d'interès cultural i de declaració d'interès cultural de les associacions i fundacions.

c) Proposar les accions que consideri convenientes per a la protecció i per a la difusió de la cultura popular i tradicional.

d) Qualsevol altra que, d'acord amb l'objecte d'aquesta Llei, li encomani el Govern de les Illes Balears o el conseller competent en matèria de cultura.

Article 10

Òrgans insulars de consulta

En cada consell insular poden constituir-se òrgans similars al Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional per exercir millor les seves competències en les matèries regulades en aquesta Llei. En aquest cas, el consell esmentat i els òrgans insulars de consulta han de col·laborar en la consecució dels objectius legals de defensa i de promoció de la cultura popular i tradicional.

CAPÍTOL IV

ASSOCIACIONS I FUNDACIONS D'INTERÈS CULTURAL

Article 11

Declaració d'interès cultural

1. A l'efecte d'aquesta Llei, poden ser declarades d'interès cultural les associacions i les fundacions legalment constituïdes que exerceixin principalment llurs funcions a les Illes Balears i que tinguin com una de les seves finalitats bàsiques la realització d'activitats relacionades amb la cultura popular i tradicional de les Illes Balears.

2. La declaració es produirà en sol·licitud de l'entitat interessada i d'acord amb el procediment que reglamentàriament s'estableixi, en el qual s'han d'acreditar, en tot cas, les circumstàncies següents:

- Ha d'estar inscrita en el registre administratiu corresponent.
- Ha de dur a terme ordinàriament més de dues terceres parts de les activitats en el camp de la cultura popular i tradicional.
- Ha de presentar un funcionament regular dels òrgans de direcció.
- Ha de tenir un arrelament efectiu en l'àmbit territorial o en el sector cultural en què desenvolupin la seva activitat.
- En el cas de les entitats de base associativa, ha de tenir una estructura i un funcionament democràtics.

3. Les circumstàncies establertes en l'apartat anterior s'han de verificar en relació a un període de temps no inferior als tres anys anteriors a la data de presentació de la sol·licitud.

4. Correspon al Govern acordar-ne la declaració d'interès cultural, d'acord amb els consells insulars i amb l'informe previ del Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional.

Article 12

Efectes de la declaració

L'atorgament de la declaració regulada en l'article anterior comporta, per a les entitats que l'hagin rebuda, els drets següents:

- Dret a ser destinatàries preferents dels ajuts i de les subvencions que s'estableixen a favor de les entitats que actuen en el camp de la cultura popular i tradicional.
- Dret a obtenir els beneficis fiscals prevists en la legislació vigent.
- Dret a gaudir dels avantatges que estableixin les ordenances locals reguladores dels diversos serveis municipals.

DISPOSICIONS

Disposició addicional primera

El Govern ha d'adoptar les mesures adients per a la constitució del Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional de les Illes Balears en un termini no superior als sis mesos, comptadors des de l'entrada en vigor d'aquesta Llei.

Disposició addicional segona

En el termini d'un any, comptador des de l'entrada en vigor d'aquesta Llei, els consells insulars han de començar a elaborar l'inventari del patrimoni etnològic del seu territori amb la col·laboració del Govern de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

Disposició derogatòria

Queden derogades totes les disposicions de rang igual o inferior que s'oposin al que disposa aquesta Llei, que la contradiguin o que hi siguin incompatibles.

Disposició final primera

S'autoritza el Govern de les Illes Balears per dictar les disposicions necessàries per aplicar i per desplegar aquesta Llei.

Disposició final segona

Aquesta Llei entrarà en vigor l'endemà d'haver-se publicat en el *Butlletí Oficial de les Illes Balears*.

Per tant, orden que tots els ciutadans guardin aquesta llei que els tribunals i les autoritats als quals pertoqui la facin guardar.

Palma, a dinou de març de dos mil dos.

EL PRESIDENT,
Francesc Antich i Oliver

El conseller d'Educació i Cultura,
Damià Pons i Pons